

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.070>

УДК 027.7:025.4:025.32](430)

Світлана Галицька,

<https://orcid.org/0000-0001-7902-8580>,

наукова співробітниця,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Бібліотечні класифікації в інформаційно-пошукових системах: досвід бібліотек університетів Німеччини

Мета роботи – на прикладі бібліотек університетів Німеччини розкрити досвід застосування класифікаційних систем в інформаційно-пошукових системах і довести важливість фіксації класифікаційних індексів у бібліографічних записах документів. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження (узагальнення, системності, класифікації, описовому). **Наукова новизна.** У статті розглянуто застосування бібліотеками університетів Німеччини класифікаційних систем під час наукового опрацювання документів для створення додаткових точок доступу до інформації. З'ясовано, що необхідним чинником ефективного використання інформаційно-пошукових систем бібліотек є забезпечення користувачів матеріалами, які регламентують, пояснюють, наводять приклади використання певної класифікації. З'ясовано, що перегляд бібліотечної ієрархії та використання класифікаційних індексів як пошукових елементів значно полегшують навігацію і пошук у каталозі бібліотеки. У **висновках** констатується, що завдяки зазначенню класифікаційних індексів у бібліографічних записах документів забезпечується зв'язок класифікації з електронним каталогом наукової бібліотеки, створюються додаткові точки доступу до інформаційних джерел. Класифікація дає змогу уникати інформаційного шуму під час пошуку документів певної тематики і гарантує отримання релевантної відповіді на запит користувача, що зумовлює значне підвищення якості і ефективності функціонування інформаційно-пошукової системи бібліотеки. Зазначено, що досвід організації фондів і надання засобів пошуку за класифікаційною ознакою у каталогах бібліотек університетів Німеччини є корисним для моделювання інформаційного забезпечення освіти та наукових досліджень бібліотеками України.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотечна класифікація, бібліотеки університетів Німеччини, бібліографічний запис документа, класифікаційний індекс, тематичний пошук.

Актуальність. Необхідність ефективного інформаційного забезпечення освітнього і дослідницького процесів в умовах постійного збільшення обсягу інформаційних джерел вимагають від академічних бібліотек застосування найдосконаліших засобів організації масивів документованих знань і тематичного пошуку у каталогах. Зокрема, це стосується надання бібліотеками можливості перегляду бібліотечної ієрархії для здійснення ефективної навігації і пошуку, а також уточнення пошукового запиту і відповідного спрямування дослідження завдяки застосуванню класифікаційних індексів документів як пошукових елементів. Безумовно, аналіз і узагальнення досвіду використання біблі-

отеками університетів класифікаційних систем для організації фондів і під час інтелектуального пошуку сприяють удосконаленню методики структурування інформаційних ресурсів і технології тематичного пошуку у каталогах наукових бібліотек, а тому є актуальною темою бібліотекознавчих досліджень.

Метою статті є на прикладі бібліотек університетів Німеччини розкрити досвід застосування класифікаційних систем в інформаційно-пошукових системах і довести важливість фіксації класифікаційних індексів у бібліографічних записах документів.

Завдання статті полягали у вивченні інформаційного забезпечення освітнього і дослідницького процесів бібліотеками університетів Німеччини, зокрема, застосування класифікаційних систем бібліотек під час наукового опрацювання документів, доведення важливості фіксації класифікаційних індексів у бібліографічних записах для підвищення ефективності тематичного пошуку інформаційних джерел за класифікаційною ознакою.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми інформаційного забезпечення освітнього і дослідницького процесів в університетах Німеччини, в тому числі використання бібліотечних класифікацій під час наукового опрацювання документів і тематичного пошуку в електронному каталозі, є важливими темами бібліотекознавчих досліджень і перебувають у полі зору насамперед німецьких науковців. У дисертаційному дослідженні Сабіни Штуммейер [9] порушуються проблеми використання відкритих освітніх ресурсів в університетах Німеччини і розглядаються відповідні завдання академічних бібліотек щодо організації інформаційних масивів і надання інформаційних послуг. Результати дослідження ефективності використання RVK (Regensburger Verbundklassifikation) як мережевої класифікації фондів бібліотек, зокрема спеціальних і спеціалізованих, і значення регенсбурзької класифікації для міжбібліотечної співпраці викладено у дисертації А. Карстен [7]. Результати дослідження щодо використання у бібліотеках німецькомовних країн універсальних класифікацій, представлення вичерпних даних для тематичного пошуку в онлайн-каталозі, переваг застосування міжнародних класифікацій порівняно із локальними, значення класифікації як інструменту спільної індексації документів, ефективності впровадження RVK у бібліотечну технологію викладають у своїй праці Інес Хойслер і Наока Верр [5]. Проблеми удосконалення наукового опрацювання документів, застосування RVK для розширення пошукових можливостей електронного каталогу, запровадження з 2016 р. зв'язків індексів RVK з Gemeinsamen Normdatei (GND), німецькою системою класифікації та систематизації, досліджує у своїх працях Юлія Хасубік [6].

Головними завданнями розглянутих публікацій є дослідження тенденцій і різних аспектів розвитку бібліотечної справи у Німеччині, зокрема, аналіз і узагальнення інформації щодо принципів організації, структурування і упорядкування бібліотечних фондів, пошукових можливостей електронних каталогів університетських бібліотек, а також визначення доцільності застосування класифікацій під час наукового опрацювання документів для забезпечення релевантності відповідей на користувачські запити.

Виклад основного матеріалу. Бібліотеки університетів Німеччини забезпечують студентів і викладачів літературою, необхідною для професійної освіти, викладання і наукових досліджень. Фонди університетських бібліотек відрізняються обсягом джерел інформації та тематичним наповненням, хоча, як правило, є універсальними і комплектуються з урахуванням і тих дисциплін, які у певному навчальному закладі не викладають [1, с. 36]. Відмінність кожної бібліотеки від інших пояснюється особливостями історії створення і функціонування установи, але усі університетські бібліотеки поєднують прагнення повною мірою задовольняти потреби користувачів у необхідній інформації, підвищувати їх інформаційну грамотність, навчати ефективно застосовувати пошукові можливості каталогів.

Розглянемо Баварську бібліотечну мережу (BVB), регіональну асоціацію, яка охоплює понад 150 бібліотек у Баварії: Баварську державну бібліотеку, бібліотеки університетів і технічних коледжів тощо (<https://www.bib-bvb.de>). Співпраця і координування діяльності бібліотек мережі спрямовані на забезпечення ефективного і якісного бібліотечного обслуговування користувачів.

Загальнодоступний вебпортал BVB та KOBV (Кооперативної бібліотечної мережі Берлін-Бранденбург) «Gateway Bayern» (<https://opacplus.bib-bvb.de/>) забезпечує максимально зручний для користувача пошук у каталозі Gateway Bayern (*Bayerischer Verbundkatalog*) – загальному каталозі бібліотек Баварської бібліотечної мережі, який охоплює фонди усіх академічних бібліотек Баварії. Одним з пошукових елементів у розширеному пошуку є індекс RVK (*Notation*) – індекс класифікації Регенсбурзької асоціації (*Regensburger Verbundklassifikation*). Наприклад, за індексом KL 4000 (Загальний розділ підкласу «Українська література») знаходимо перелік бібліографічних записів відповідних видань. Серед них – видання професора Джуліани Бестерс-Ділгер «Sprache und Literatur der Ukraine zwischen Ost und West» («Мова та література України між сходом і заходом»). Бібліографічний запис містить активні елементи, за якими можна продовжити пошук: автор, ключові слова (історія, література, український), додатковий опис вмісту (українська література – історія і критика, українська філологія тощо) та індекси RVK (*Systematik RVK*): KL 4000, KL 1002, KL 4235. З'ясувати тематику цих індексів та їх розташування у класифікаційній ієрархії можна за допомогою онлайн-версії RVK [8]:

KL 4000 Allgemeines (Загальний розділ) підкласу KL 4000 – KL 9990 Ukrainische Literatur (Українська література);

KL 1002 Aufsatzsammlungen (Збірники творів) підкласу KL 1000 – KL 1004 Ukrainische Sprache (Українська мова);

KL 4235 Aufsatzsammlungen (Збірники творів) підкласу KL 4220 – KL 4850 Literaturgeschichte (Історія літератури).

Усі зазначені індекси належать до підкласу KL Ukrainische Sprache und Literatur (Українська мова і література) класу K Slawistik (Славістика).

Також бібліографічний запис містить відомості щодо доступності видання у бібліотеках BVB і KOBV (із можливістю перейти до запису видання у каталозі певної бібліотеки):

- BVB:** *Universitätsbibliothek Würzburg*
Universitätsbibliothek Bamberg
Universitätsbibliothek Passau
Bayerische Staatsbibliothek München
Universitätsbibliothek Regensburg
- KOBV:** *Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin*
Bibliothek der Europa-Universität Viadrina, Frankfurt/Oder
Universitätsbibliothek der Freien Universität Berlin

Отже, бібліографічний запис видання містить вичерпну інформацію для продовження тематичного пошуку і керування його напрямом, у тому числі за класифікаційною ознакою.

На сайті Баварської бібліотечної мережі надано доступ до переліку бібліотек, які використовують ВЗКат – спільний каталог бібліотечних асоціацій BVB та KOBV, розроблений на основі каталогу BVB і моделі представлення даних у ньому (рис. 1). Спільна каталогізаційна платформа ВЗКат, яка поєднує університетські бібліотеки трьох федеральних земель – Баварії, Берліна та Бранденбурга, Баварську державну бібліотеку та численні спеціальні бібліотеки, є основою стратегічного альянсу BVB і KOBV. Спільне робоче середовище дає змогу одноразово укласти бібліографічний опис документа і використовувати його у каталогах бібліотек-партнерів. За допомогою ВЗКат величезна кількість бібліографічних записів документів із фондів академічних бібліотек стали загальнодоступними в Інтернеті.

Übersicht über die am B3Kat beteiligten Bibliotheken

Typ-Glossar: BSB = Bayerische Staatsbibliothek; UB = Universitätsbibliothek; HSB = Hochschulbibliothek; SB = regionale Staatliche Bibliothek; IB = institutionelle Bibliothek

Typ	ISIL	Sigel	Kürzel	Bibliotheksname	Ort	Recherche
BSB	DE-12	12	BSB01	Bayerische Staatsbibliothek München	München	Katalog
UB	DE-384	384	UBA01	Universitätsbibliothek Augsburg	Augsburg	Katalog
UB	DE-473	473	UBG01	Universitätsbibliothek Bamberg	Bamberg	Katalog
UB	DE-703	703	UBT01	Universitätsbibliothek Bayreuth	Bayreuth	Katalog
UB	DE-824	824	UEI01	Universitätsbibliothek Eichstätt - Zentralbibliothek und Teilbibliotheken in Eichstätt	Eichstätt	Katalog
UB	DE-945	945	UEI03	Universitätsbibliothek Eichstätt - Wirtschaftswissenschaftliche Zweigbibliothek Ingolstadt	Ingolstadt	Katalog
UB	DE-29	29	UER01	Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg - Hauptbibliothek	Erlangen	Katalog
UB	DE-29T	29.T	UER02	Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg - Technisch-naturwissenschaftliche Zweigbibliothek Erlangen	Erlangen	Katalog

Рис. 1. Перелік бібліотек, які застосовують ВЗКат

За допомогою цього переліку можна перейти до каталогів майже усіх зазначених бібліотек, у тому числі каталогів університетських бібліотек Баварії, які забезпечують інформаційну підтримку наукових досліджень, навчання і викладання, надають доступ до друкованих і електронних джерел інформації. Крім того, бібліотеки університетів Баварії обслуговують не тільки студентів та викладачів, вони відкриті для всіх громадян віком від 16 років.

Звернемося, наприклад, до Бібліотеки Регенсбурзького університету (*Universitätsbibliothek Regensburg*) (<https://www.uni-regensburg.de/bibliothek>). Це – публічна наукова бібліотека, частина Регенсбурзького університету (UR, Баварія), сучасний центр поширення інформації для науки, досліджень і викладання. Заснована 1964 р., вона поєднує центральну бібліотеку і бібліотеки факультетів: історії, біології та біомедицини, філології, математики та фізики тощо.

Саме у бібліотеці Регенсбурзького університету як класифікаційну схему організації власних фондів створено класифікацію Регенсбурзької асоціації – RVK, яка надалі стала стандартом системи класифікації для всієї Німеччини. Варто зазначити, що Регенсбурзька асоціація, перша мережа бібліотек у німецькомовній Європі, заснована 1970 р. бібліотеками Регенсбурзького і Аугсбурзького університетів.

Зараз RVK також застосовують в академічних бібліотеках і установах Австрії, Італії, Ліхтенштейна і Швейцарії. Класифікацію, яка є чинником взаємодії між бібліотеками, постійно актуалізують згідно з сучасним станом наукових знань. 1994 р. почала працювати онлайн-версія RVK – RVK-Online [8]. На її основі створено вебпортал, який містить повну інформацію щодо класифікації, він постійно удосконалюється і оновлюється. Широкі можливості онлайн-версії RVK полегшують наукове опрацювання документів і здатні забезпечити точність результатів інтелектуального пошуку. Безпосередньо в RVK-Online можна обрати необхідний індекс з класів RVK і здійснити пошук за ним.

RVK – універсальна класифікація ієрархічного типу. Має 34 основні групи, які відповідають класичному предметному репертуару університетів. Основні групи позначають однією великою літерою, підгрупи – двома. Подальша деталізація здійснюється додаванням цифр (від трьох до шести).

Індекс RVK можна застосовувати як пошуковий елемент (*RVK –Notation*) в онлайн-каталозі бібліотеки Регенсбурзького університету (<https://www.regensburger-katalog.de/>). Наприклад, за індексом NK 2440 (Історія Болгарії) знаходимо бібліографічні записи 88 джерел інформації. Серед них – видання 1979 р. «Dreizehn Jahrhunderte Bulgarien» («Тринадцять століть Болгарії»). Бібліографічний запис містить активні елементи, за якими можна продовжити пошук: автор (Vasilev, Vasil A.), ключові слова (Bulgarien – Болгарія; Geschichte – Історія), а також індекси RVK:

NK 2440 (Історія Болгарії);

KY 3017 (Краєзнавство, історія Болгарії).

Індекс KY 3017 належить до основної групи «К Славістика». На вебпорталі RVK-Online можна ознайомитися з підпорядкованими підгрупами та обрати напрям подальшого дослідження:

K Slawistik

KY – KZ 3999 Bulgaristik

KY 3000 – KY 3720 Bulgarische Literatur

KY 3010 – KY 3040 Grenzbereiche der literarischen Forschung

...

KY 3017 Landeskunde, Geschichte

Отже, бібліографічні записи документів онлайн-каталогу бібліотеки Регенсбурзького університету містять необхідну інформацію для продовження тематичного пошуку і керування його напрямом, зокрема, за класифікаційною ознакою (індекс RVK).

Додатково онлайн-каталог бібліотеки Регенсбурзького університету надає доступ до баз даних Бібліотечної асоціації Баварії (а відтак і кооперативної бібліотечної мережі Берлін-Бранденбург), зведених каталогів Північної Німеччини (GBV), Південно-Західної Німеччини (SWB), Західної Німеччини (HBZ) тощо, але пошук за RVK можна здійснювати лише у базах даних Бібліотечної асоціації Баварії.

Варто зазначити, що на сайті бібліотеки надано детальну інформацію щодо RVK та її застосування під час дослідження фондів, а також використання класифікаційних індексів, зазначених у бібліографічних записах документів, для керування напрямом пошуку.

Перейдемо до Бібліотеки Берлінського університету імені Гумбольдта (*Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin*), заснованої 1831 р., це – найвідвідуваніша академічна бібліотека Німеччини (<https://www.ub.hu-berlin.de/>). Вона охоплює центральну бібліотеку, дев'ять філій та університетський архів. Разом з партнерами університетська бібліотека керує порталом спеціалістів-педагогів, надає доступ до наукової літератури, історичних фондів і спеціальних колекцій для навчання і досліджень. З 1994 р. бібліотека організовує фонди та індексує документи за RVK.

Варто зазначити, що бібліотека надає доступ до власного каталогу, а також до наступних каталогів: BVB (BibliotheksVerbunds Bayern – Баварська бібліотечна асоціація), GBV (Gemeinsamer Verbundkatalog – Загальний зведений каталог), SWB (Südwestdeutscher Bibliotheksverbund – Бібліотечна мережа Південно-Західної Німеччини), OBV (Österreichischen Bibliothekenverbundes – Австрійська бібліотечна асоціація), Swisscovery (Національна платформа, яка об'єднує наукову інформацію з близько 475 бібліотек Швейцарії).

Електронний каталог бібліотеки дає змогу застосовувати індекс RVK як пошуковий елемент. Обрати необхідний індекс з класів RVK і здійснити пошук за ним можна безпосередньо в RVK-Online. Наприклад, оберемо індекс медичних журналів (**XA 10000** *Medizinische Zeitschriften*), а також позначення певної бібліотеки або об'єднання бібліотек (наприклад, BVB – BibliotheksVerbunds Bayern – Баварська бібліотечна асоціація) (рис. 2).

Автоматично переходимо до переліку бібліографічних записів 673 журналів. Бібліографічний запис одного із знайдених журналів («Щорічник з психоаналізу») містить, крім індексу **XA 10000**, ще два індекси RVK, які є активними елементами запису і дають змогу продовжити пошук із формуванням нових переліків бібліографічних записів:

CU 2000 – Tiefenpsychologie und Psychoanalyse, Allgemeines (Глибинна психологія і психоаналіз, загальний розділ)

CL 1000 – Psychologie – Zeitschriften (Журнали з психології)

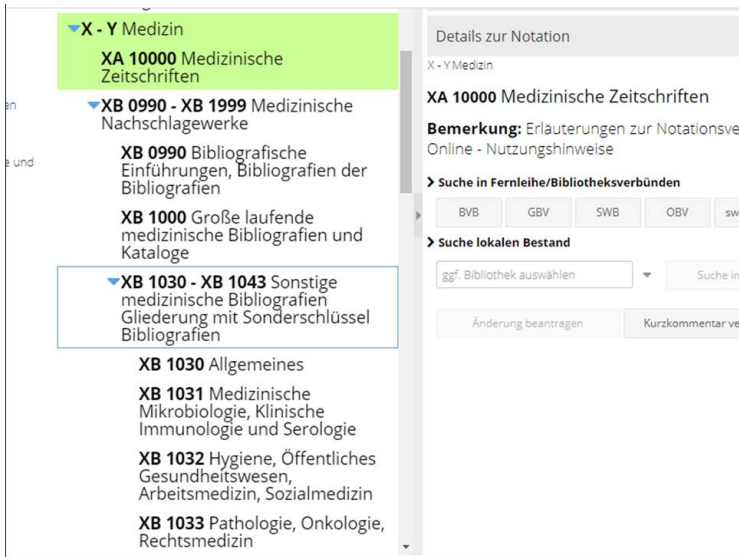

Рис. 2. Клас RVK «X – Y: Медицина»

Також можна переглянути деталізацію цих рубрик у класифікації RVK і уточнити запит.

На своєму сайті бібліотека надає детальну інформацію щодо класифікації та її використання під час тематичного пошуку, численних функцій RVK-Online, доступ до PDF-версії класифікації RVK (RVK Druck) тощо. Чіткість, детальність і розгалуженість класифікації допомагають науковцям обирати необхідний аспект розгляду теми. Приміром, під час вивчення творчості І. С. Нечуя-Левицького можна обрати його твори, листи, щоденники, переклади тощо:

KL 6530 Necuj-Levyc'kyj, Ivan Semenovyc

K Slawistik

KL Ukrainische Sprache und Literatur

KL 4000 - KL 9990 Ukrainische Literatur

KL 5317 - KL 7340 Ukrainische Literatur von den Anfängen bis 1917

KL 5430 - KL 7340 Einzelne Autoren

KL 6530 - KL 6535 Autoren N / Necuj-Levyc'kyj, Ivan Semenovyc

KL 6530 - KL 6534 Primärliteratur

KL 6530 Gesamtausgaben

KL 6531 Gesammelte Werke, Teilsammlungen, Auszüge

KL 6532 Briefe, Briefwechsel, Tagebücher, Autobiografien

KL 6533 Einzelausgaben der Werke, Auszüge aus Einzelwerken

KL 6534 Übersetzungen

KL 6535 Sekundärliteratur

Отже, бібліографічні записи документів онлайн-каталогу Бібліотеки Берлінського університету імені Гумбольдта також містять необхідну інформацію для продовження тематичного пошуку і керування його напрямом, зокрема, за класифікаційною ознакою (індекс RVK).

Крім RVK, університетські бібліотеки застосовують також інші класифікаційні системи. Наприклад, Бібліотека Мюнхенського технічного університету (*Universitätsbibliothek der Technischen Universität München*) (<https://www.ub.tum.de/>), яка також належить до Баварської бібліотечної мережі і охоплює основну бібліотеку та її філії у Мюнхені, Гархінгу, Фрайзінгу і Штаубінгу, з 1982 р. почала індексувати документи за класифікаційною системою **TUM-Systematik**. За цією класифікацією організовано фонди більшості філій бібліотеки: медичного, хімічного, математики та інформатики тощо.

Система **TUM-Systematik** має ієрархічну структуру (52 основні групи; кожна з них має до 999 системних точок).

KUN: Kunst

- Abholort wählen -

Um nach einer Systemstelle im OPAC zu suchen, wählen Sie bitte zunächst eine Teilbibliothek aus.

Übersicht

<p>KUN 000: Zum Fach gehörend; nicht weiter erschlossen →</p> <p>KUN 001: Kunst allgemein, Stilkunde →</p> <p>KUN 015: Ikonographie, Motive, Symbole →</p> <p>KUN 025: Bildende Künstler alphabetisch →</p> <p>KUN 030: Bildende Kunst chronologisch →</p> <p>KUN 039: Einzelne Kunstgattungen →</p> <p>KUN 100: Deutsche Kunst →</p> <p>KUN 110: Deutsche Plastik →</p> <p>KUN 120: Deutsche Malerei →</p>	<p>KUN 305: Britische Kunst →</p> <p>KUN 315: Irische Kunst →</p> <p>KUN 325: Nordeuropäische Kunst →</p> <p>KUN 335: Osteuropäische Kunst →</p> <p>KUN 345: Südosteuropäische Kunst →</p> <p>KUN 355: Kunst in Russland und ehem. Sowjetunion →</p> <p>KUN 365: Kunst im Nahen Osten und islamische Kunst allg. →</p> <p>KUN 375: Mittelasiatische Kunst →</p> <p>KUN 385: Fernöstliche Kunst →</p>
---	--

Рис. 1. Основна група «KUN: Живопис» у TUM-Systematik

На сайті бібліотеки можна переглянути підкласи основних груп **TUM-Systematik** для обрання необхідного індексу. Наприклад,

KUN 120: Deutsche Malerei

KUN 121: Deutsche Malerei des Mittelalters

KUN 122: Deutsche Malerei der Neuzeit

KUN 123: Deutsche Malerei des 19.Jh.

KUN 124: Deutsche Malerei des 20.Jh.

KUN 125: Deutsche Malerei des 21.Jh.

KUN 102: Deutsche Kunst der Neuzeit

Індексація за **TUM-Systematik** доповнює тематичну індексацію ключовими словами та спрощує пошук необхідних документів за певною темою. Класифікаційний індекс документа містить позначення основної групи (три літери), підкласу (три цифри) та літеру, яка відповідає певному типу документа (монографія, дисертація тощо). Наприклад,

KUN 120d – дисертація з німецького живопису,
де KUN – основний клас «Мистецтво»,
120 – підклас «німецьке»,
d – дисертація.

На сторінці *OPAC Universitätsbibliothek Technische Universität München* у розширеному пошуку можна використати індекс **TUM-Systematik** для формування переліку бібліографічних записів документів певної тематики.

Наприклад, використаємо індекс **MED 372** (Diagnostische Technik – Методика діагностики) як пошуковий елемент. Бібліографічний запис однієї із знайдених книг («Ергометрія», 2010) містить, крім індексу **MED 372**, ще декілька індексів **TUM-Systematik**, за якими можна знайти документи, також корисні для вивчення методики діагностики:

MED 330 – Diagnostik allg.; Diagnostik und Therapie (Загальна діагностика; Діагностика та терапія),

SPO 632 – Leistungsphysiologie (Фізіологія фізичних вправ),

SPO 635 – Diagnostische Verfahren (Діагностичні процедури).

Зазначені індекси можна застосовувати як пошукові елементи у новому пошуку в онлайн-каталозі *OPAC*. Активними елементами, за якими можна перейти до нових переліків документів, є прізвище автора (скажімо, Н. Löllgen – всесвітньо відомий німецький лікар) і ключові слова (Belastungstest – Стрес-тест, Ergometrie – Ергометрія).

Отже, університетські бібліотеки Німеччини застосовують під час наукового опрацювання документів не тільки власні класифікаційні системи, які призначені для фондів певної бібліотеки і відрізняються за тематикою, структурою і логічними принципами побудови, позначеннями тощо. Бібліотеки Баварської бібліотечної мережі, наприклад, застосовують у межах об'єднання переважно одну класифікацію – RVK, що, безумовно, підвищує ефективність її використання як під час опрацювання надходжень, так і під час інтелектуального пошуку.

Для інформаційної підтримки освітніх і дослідницьких процесів у певному навчальному закладі цілком достатньо використання лише власної класифікаційної системи, але відсутність зв'язку з міжнародними класифікаціями у бібліографічних записах документів каталогу заважає посиленню міжбібліотечної координації, необхідної для забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, обмежує можливості інтеграції бібліотек у міжнародні інформаційні системи. Лише за наявності спільних засобів зіставлення тематичного наповнення фондів різних бібліотек, яку забезпечує використання однієї класифікації, можлива їх плідна співпраця згідно із сучасними тенденціями розвитку бібліотечної справи у державі. Тому проблема зіставлення RVK та інших класифікаційних систем (десятькова класифікація М. Дьюї, класифікація Бібліотеки Конгресу США тощо) також є важливою темою наукових досліджень бібліотекознавців.

Сьогодні співпраця бібліотек спрямована на створення умов для поступової відмови від опрацювання документів за традиційними локальними класифікаційними системами, використання мережевих баз даних і переходу на міжнарод-

ні каталогізаційні платформи. Усі національні бібліографічні агентства визнають важливість дотримання загальних міжнародних стандартів тематичного доступу з метою сприяння міжнародному обміну даними і забезпечення постійного доступу користувачів усього світу до інформаційних ресурсів. До інструментів пошуку, крім міжнародних класифікацій, належать також власні класифікаційні схеми, які містять широкі категорії.

Варто зазначити, що Центр бібліотечного обслуговування Баден-Вюртемберга (*Das Bibliotheksservice-Zentrum Baden-Württemberg – BSZ*) забезпечує інформаційну підтримку академічних бібліотек, науково-дослідних установ, архівів і музеїв. Він пропонує для пошуку джерел інформації SWB-Online-Katalog Бібліотечної асоціації Південно-Західної Німеччини (*Südwestdeutscher Bibliotheksverbund*), який містить бібліографічні записи документів з понад 1200 бібліотек регіонів Баден-Вюртемберг, Саар і Саксонії та інших спеціальних бібліотек країни (<http://swb.bsz-bw.de/>). Крім того, онлайн-каталог надає доступ до регіональних і мережевих каталогів, каталогу бібліотек Інституту Гете тощо.

Titel:	Literature / Peter Widdowson
Autorin/Autor:	Widdowson, Peter
Erschienen:	London ; New York : Routledge, 1999
Umfang:	X, 229 S
Schriftenreihe:	The new critical idiom
ISBN:	0-415-16913-5 ((alk. paper)); 0-415-16914-3 ((alk. paper))
RVK-Notation:	EC 1820 HG 105 → Ähnliche Literatur
Sachgebiete:	PN45 ; PN45.W463 1998 809
	Basisklassifikation: 18.05 (Englische Literatur) ; 17.70 (Literaturwissenschaft) SSG-Nummer(n): 7,25
Schlagwortfolge:	*Englisch ; Literatur ; Definition → Zum Register *Literaturtheorie → Zum Register

Рис. 3. Бібліографічний запис у SWB-Online-Katalog

У бібліографічних записах, крім індексів RVK (*RVK-Notation*), зазначено індекси класифікації Бібліотеки Конгресу США (*LCC*), десяткової класифікації М. Дьюї (*DDC*) і базової класифікації (*Basisklassifikation*) (рис. 3). Усі класифікаційні індекси є активними елементами записів. Розпочинати пошук у каталозі SWB-Online-Katalog можна за індексом RVK, а продовжувати дослідження і переходити до нових переліків бібліографічних записів – за індексом будь-якої із зазначених класифікацій.

Безумовно, зіставлення структур класифікаційних ієрархій і визначення взаємозв'язків між різними штучними інформаційно-пошуковими мовами, які є неузгодженими між собою системами тематичного опису знань, знаходження еквівалентності або значного збігу змісту певних рубрик і фіксація індексів незалежних класифікацій у бібліографічних записах, за якими можна продовжувати пошук, оптимізують навігаційні і пошукові процеси, тобто значно підвищують ефективність використання каталогу [2, с. 5].

Висновки. Основне завдання бібліотек – збирання, збереження, систематизація документів та надання доступу до джерел інформації з метою забезпечення

інформаційної підтримки освітнього процесу, наукових досліджень і практичної діяльності. Використання інноваційних технологій, модернізація бібліотечних технологічних процесів, раціональна організація інформаційного ресурсу і удосконалення засобів інтелектуального пошуку є визначальними пріоритетами наукових бібліотек, які активно впливають на розвиток інформаційного суспільства [2, с. 3].

Інформаційно-комунікаційні системи бібліотек надають користувачу ефективні засоби навігації та пошуку інформації за певними критеріями. Найефективнішим засобом організації бібліотечних фондів та інтелектуального пошуку в каталогах бібліотек, безумовно, є класифікаційна система, за допомогою якої з необхідною глибиною і точністю відображається зміст документів. Під час наукового опрацювання джерело інформації отримує класифікаційний індекс «для визначення власного місця певного документа в бібліотечній ієрархії та його інтеграції в упорядковану структуру бібліотечних фондів» [3, с. 12]. Застосування класифікацій в інформаційно-пошукових системах бібліотек «уможливило перегляд усєї структури бібліотечних фондів, яка є науковою системою знань, а також збільшення або зменшення глибини розгляду певних тем, напрямів наукових досліджень тощо» [3, с. 12].

Завдяки зазначенню класифікаційних індексів у бібліографічних записах видань забезпечується зв'язок класифікації з електронним каталогом бібліотеки, створюються додаткові точки доступу до інформаційних джерел. Класифікація дає змогу уникати інформаційного шуму під час пошуку документів певної тематики і гарантує отримання релевантної відповіді на запит користувача, що зумовлює значне підвищення якості і ефективності функціонування інформаційно-пошукової системи бібліотеки.

Головною цільовою групою діяльності бібліотек університетів Німеччини є студенти, вчені, викладачі та інші працівники університетів, але, як правило, безкоштовний доступ до знань пропонується усім громадянам країни. На своїх сайтах бібліотеки надають доступ до структури класифікації, яку постійно актуалізують згідно з сучасним станом наукового знання, а також до довідкових матеріалів, які регламентують використання класифікації і численних функцій RVK-Online, містять приклади і пояснюють утворення індексів. Безумовно, надання можливості переглянути бібліотечну ієрархію і обрати необхідну рубрику є відчутною допомогою для користувачів. Отже, бібліотеки університетів не тільки задовольняють інформаційні потреби, а й навчають орієнтуватися в інформаційному просторі, знаходити документи певної тематики, оперувати масивами даних, керувати напрямом пошуку.

Бібліотеки університетів Німеччини застосовують локальні та мережеві універсальні ієрархічні класифікаційні системи, які охоплюють усі галузі науки та практичної діяльності, мають чітку, раціональну, детально розроблену, розгалужену структуру. Безумовно, для забезпечення освітнього процесу у певному навчальному закладі достатньо використовувати власну класифікацію, але мережева класифікація, яка є чинником взаємодії між бібліотеками, стає потужним за-

собом інформаційного супроводу навчання, викладання і наукових досліджень. Велика кількість бібліотек університетів і наукових установ Німеччини використовують RVK, яка дає змогу уніфікувати бібліографічні записи документів і організувати єдину інформаційну систему в межах Регенсбурзької бібліотечної асоціації – мережі бібліотек у німецькомовній Європі. З моменту розробки класифікації кількість бібліотек, які користуються RVK, постійно зростає. На сайті RVK-Online [8] можна ознайомитися з переліком цих установ (*Teilnehmende Bibliotheken*).

Каталог V3Kat, створений Баварською бібліотечною асоціацією та Кооперативною бібліотечною мережею Берлін-Бранденбург (2007), став потужним засобом інформаційного забезпечення навчання, викладання і дослідницької діяльності. Наявність індексів RVK у бібліографічних записах документів дає змогу здійснювати тематичний пошук за класифікаційною ознакою у спільному каталозі і у каталозі будь-якої бібліотеки цих асоціацій. Крім того, можливість переходу з V3Kat до каталогу певної бібліотеки значно підвищує рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів.

Німецькі науковці активно досліджують RVK, яка стала стандартом системи класифікації для всієї Німеччини, її використання у бібліотеках, проблеми автоматичного індексування за RVK, проблеми зіставлення RVK з іншими класифікаційними системами тощо. На сайті RVK-Online надано перелік публікацій з можливістю перейти до повних текстів [8].

Значення університетських бібліотек Німеччини, орієнтованих на задоволення потреб користувачів, насамперед студентів, викладачів і науковців, важко перебільшити. Безумовно, досвід з організації фондів і надання засобів пошуку за класифікаційною ознакою у каталогах бібліотек університетів Німеччини є корисним для моделювання інформаційного забезпечення освіти та наукових досліджень бібліотеками України.

Бібліотеки університетів Німеччини раціонально організують масиви документованих знань, дають змогу переглядати бібліотечну ієрархію для здійснення ефективної навігації і пошуку. Їх інформаційно-пошукові системи забезпечують оперативний, зручний, продуктивний доступ до інформаційних ресурсів і надають ефективні засоби інтелектуального пошуку потрібних джерел інформації. Завдяки використанню інноваційних бібліотечних технологій, наполегливій праці з удосконалення пошукових систем і оптимізації навігаційних і пошукових процесів вони і надалі, як завжди, залишатимуться дверима, які відкривають безліч можливостей і шляхів [1, с. 93].

Список бібліографічних посилань

1. Зефельд Ю., Сире Л. Двери в прошлое и будущее – библиотеки в Германии. Хильдесхайм, 2007. 97 с. URL: <https://www.goethe.de/kug/pro/ifla/russisch.pdf>.
2. Лобузін К. В., Галицька С. В., Орешина Н. В. Адаптація лінгвістичних засобів наукової бібліотеки до вимог інтернет-середовища та міжнародних стандартів. *Бібліотечний вісник*. 2017. №. 4. С. 3–7.

3. Лобузінa К. В., Галицька С. В. Тематичний пошук в електронних каталогах національних бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 1. С. 12–18.
4. Перенесієнко І. П. Організація тематичного доступу до електронних колекцій. Київ, 2018. 21 с.
5. Häusler Ines, Werr Naoka. Die Regensburger Verbundklassifikation (RVK). *Bibliotheks- und Informationspraxis*. Berlin – Boston : de Gruyter. 2018. N 53. S. 127–164.
6. Hasubick Julia. Einbindung von RVK-Registerbegriffen in die Katalogrecherche. Eine Analyse des Potenzials und der Umsetzungsmöglichkeiten am Beispiel des K10plus. Stuttgart, 2020. URL: http://eprints.rclis.org/40575/1/RVK-Registerbegriffe_Hasubick_Julia_BA.pdf.
7. Karsten Adienne. RVK-Umsystematisierung in Spezial- und Fachbibliotheken – ein Leitfaden. *Masterarbeit, TH Köln, Library and Information Science*, 2020. URL: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:79pbc-opus-16256>.
8. RVK Online. URL: <https://rvk.uni-regensburg.de/regensburger-verbundklassifikation-online>
9. Sabine Stummeyer. Open Educational Resources im Hochschulbereich. Neue Aufgaben für Bibliotheken. Digitale Medien. 2019. URL: https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressourcesim-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/.
10. Stegerhoff-Raab Renate. RVK in der Universitätsbibliothek Marburg - Planung und Umsetzung. URL: https://rvk.uni-regensburg.de/images/stories/Umstieg_RVK/Materialien/Stegerhoff-Raab_UB-Marburg_RVK-Einführung.pdf/

References

1. Zefeld, Iurgen, & Sire, Liudger (2007). Dveri v proshloe i budushchee – biblioteki v Germanii [Doors to the past and the future – libraries in Germany]. Hildesheim, Deutschland. Retrieved from <https://www.goethe.de/kug/pro/ifla/russisch.pdf>. [In Russian].
2. Lobuzina, K. V., Halytska, S. V., & Orieshyna, N. V. (2017). Adaptatsiia linhvistichnykh zasobiv naukovi biblioteki do vymoh internet-seredovyshcha ta mizhnarodnykh standartiv [Adaptation of the linguistic resources of the scientific library to the requirements of the Internet environment and international standards]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 4, 3-7. [In Ukrainian].
3. Lobuzina, K. V. & Halytska, S. V. (2019). Tematichnyi poshuk v elektronnykh katalohakh natsionalnykh bibliotek [Thematic search in electronic catalogs of national libraries]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 1, 12-18. [In Ukrainian].
4. Perenesiienko, I. P. (2018). Orhanizatsiia tematychnoho dostupu do elektronnykh kolektsii [Organization of thematic access to electronic collections]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Häusler, Ines, & Werr, Naoka (2018). Die Regensburger Verbundklassifikation (RVK). *Bibliotheks- und Informationspraxis*, 53, 127-164. [In Deutsch].
6. Hasubick, Julia (2020). Einbindung von RVK-Registerbegriffen in die Katalogrecherche. Eine Analyse des Potenzials und der Umsetzungsmöglichkeiten am Beispiel des K10plus. Stuttgart, Deutschland. Retrieved from http://eprints.rclis.org/40575/1/RVK-Registerbegriffe_Hasubick_Julia_BA.pdf. [In Deutsch].
7. Karsten, Adienne (2020). RVK-Umsystematisierung in Spezial- und Fachbibliotheken – ein Leitfaden. Retrieved from <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:79pbc-opus-16256>. [In Deutsch].
8. RVK Online. Retrieved from <https://rvk.uni-regensburg.de/regensburger-verbundklassifikation-online> [In Deutsch].
9. Stummeyer, Sabine. (2019). Open Educational Resources im Hochschulbereich. Neue Aufgaben für Bibliotheken. Digitale Medien. Retrieved from https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressourcesim-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/. [In Deutsch].
10. Stegerhoff-Raab, Renate. RVK in der Universitätsbibliothek Marburg – Planung und Umsetzung. Retrieved from https://rvk.uni-regensburg.de/images/stories/Umstieg_RVK/Materialien/Stegerhoff-Raab_UB-Marburg_RVK-Einführung.pdf/. [In Deutsch].

Svitlana Halytska,

<https://orcid.org/0000-0001-7902-8580>,

Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

**LIBRARY CLASSIFICATIONS IN INFORMATION RETRIEVAL SYSTEMS:
EXPERIENCE OF LIBRARIES OF GERMAN UNIVERSITIES**

The purpose of the study is to reveal the experience of using classification systems in information retrieval systems on the example of libraries of German universities. **The research methodology** is based on the use of general scientific and special research methods (generalization, systematic, classification, descriptive). **Scientific novelty.** The article considers the use of classification systems by libraries of German universities during the scientific processing of documents to create additional access points to information. It was found that a necessary factor in the effective use of information retrieval systems of libraries is to provide users with materials that regulate, explain, give examples of the use of a particular classification. It has been found that viewing the library hierarchy and using classification indexes as search elements make it much easier to navigate and search the library catalog. **Conclusions.** Classification makes it possible to avoid information noise when searching for documents of a certain topic and guarantees receiving a relevant answer to the user's request, which leads to a significant increase in the quality and efficiency of the functioning of the library's information and search system. The conclusions state that thanks to the specification of classification indexes in the bibliographic records of documents, the connection of the classification with the electronic catalog of the scientific library is ensured, and additional access points to information sources are created. The experience of organizing funds and providing search tools by classification in the catalogs of libraries of German universities is useful for modeling information support of education and research by libraries of Ukraine.

Keywords: library classification, libraries of German universities, bibliographic record of the document, classification index, thematic search.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 030039, Ukraine

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 06.09.2021 р.